

בענין נסיעה באירון - שיעור 747

I. הערות בענין תפילת הדרך - מקונטרס ובלכתך בדרך

- (א) שיעור פרסה נעשה ברגע ולכן ברכת תפילת הדרך שפיר יכול לברך בשעה שהאירון מתחיל לרוץ על הארץ לצורך לעלות באויר ואף קודם שמגביה את עצמו ועיין במ"ב (ק"י - סק"ל) שכתב כן לענין רכבת ולכתחלה יש להסמיך תפילת הדרך לברכה אחרת כגון ברכה אחרונה על אכילה או אפילו להסמיכה לברכה אשר יצר ולא לברכה ראשונה דאולי הוי הפסק בין ברכה הראשונה לברכה האחרונה
- (ב) בעמידה טוב יותר - עיין בשו"ע (ק"י - ז) אך אם עיכוב עמידתו יטרידו מותר לומר בישיבה ובלבד שתהיה העגלה עומדת אך אם גם זה א"א מותר לומר בהליכה (חיי אדם כלל ס"ז - ז)
- (ג) להוציא את חבירו בתה"ד - עיין בפר"ח (ק"י - ז) שכתב דדעת הרמב"ם דאומרים תה"ד רק במקום סכנה ולכן לא הביאו דין של תה"ד להלכה ולכן אין מסיימים בברכה דספק ברכות להקל ועיין בצפנת פענח על הרמב"ם (תפילה ז - י) דיוצא תה"ד בברכת המכין מצעדי גבר ולכן יותר טוב לאחד מוציא את חברו ולמעט בברכה זו ואין אומרים הכלל דא"א להוציא את הבקי בתפילה כי זה רק בתפילת השמו"ע ולא בתפילה קצרה כתה"ד
- (ד) ליכא מקום פנוי שלא יהיה בתוך פרסה של הכביש כגון עיר או בתים הגרש"ז אויערבך פסק שלא לברך בכביש ירושלים-ת"א מטעם דליכא מקום פנוי בתוך פרסה ולכן הוא הדין מנוי יארק למנסי או ללייקוואוד וכדומה ועיין בבה"ל (ק"י - ד"ה ואין לחומרה) שנשאר בצ"ע וע"ע בשו"ת בצל החכמה (ה - ה) שכתב דצריך לברך ואפשר דתלוי בטעם אמאי לא תיקנו בתוך פרסה אי משום בהילוך זה אין סכנה (כהבה"ג) או משום דקרוב לעיר אין מברכים (כהרא"ש) ואבאר ועיין בארחות רבינו (ה - ה"ה) כשנוסע מב"ב - לת"א יש רשות לברך תה"ד משום שהנסיעה במהירות במכונית גופא סכנה (בשם החזו"א) וצ"ע אמאי אין מברכים תה"ד בהרים בקיץ כשהולכים פרסה ממקום למקום וגם מירושלים - לקבר רחל אמאי אין מברכים

II. תפילה באירון

- (א) כשנוסעים מארה"ב לא"י צריכים להתפלל שחרית מיד כשתנץ החמה הואיל וכאן אין חשבון של ג' שעות לק"ש וד' לתפלה שדנים לפי המקום שהוא נמצא בו (אג"מ ג - ז')
- (ב) קם בבוקר אחר הנץ קורא קריאת שמע מיד על תנאי דאם כשאומר בתפילה לא יהיה אחר הזמן אינו רוצה לצאת בקריאה זו (הגרע"א פ"ו והגר"ז סק"ט) אמנם המ"ב לא הביאו ואפשר משום דתנאי אינו מועיל בקבלת עול מלכות שמים ואבאר וצריך שיקרא ק"ש אפילו בלי נט"י ובלי ברכה"ת (בלכתך בדרך אות 73 בשם החזו"א) ואח"כ יברך ענט"י וברכה"ת ואלקי נשמה וברוך שאמר ואשרי וישתבח וברכת ק"ש וכו' והשאר ישלים אחר שמו"ע
- (ג) קשה לו העמידה באירון ואינו מתכוין להתפילה מטעם זה או מטעמים אחרים יותר טוב לישב אמנם צריך לעמוד קודם הכריעות כדאיתא ברמ"א (ז"ד - ה) וכ"כ האג"מ (ז - ט) אמנם צריך להיות רגליו ביחד וראשו כפוף (מ"ב ז"ה - סק"ז) ושלא לסמוך עצמו בשום דבר בשעת שמו"ע
- (ד) מותר להתפלל נגד דופן בית הכסא דידן (חזו"א י"ז - ז וי"ב)
- (ה) מותר לצרף מחללי שבת למנין (אג"מ ה - כ"ג)

III. הערות לנטילת ידיים

א) בבית הכסא מותר אם א"א במקום אחר כי בית הכסא שלנו דומה לבית הכסא דפרסאי (פ"ג - ד) דמותר לקרות בו ק"ש ועוד שאינו מיוחד דוקא לבית הכסא אלא גם לרחיצה ועוד דברים (שו"ת מנחת יצחק ח - ס) ועיין בעם התורה (תשנ"ח) בענין היראה בדברי תורה בשעת קלחת דמותר

ב) נטילת ידיים של שחרית בדיעבד אין צריך כלי ושאר דברים הפוסלים בנטילת הסעודה (ד - ז)

ג) בכלי שמשמש חד פעמי לסעודה - עיין בזמירות דברי יואל (ח - ד ק"ג) שכתב שאין לקדש בכוס נייר וכ"כ האג"מ (ג - ל"ט) וכ"כ המנחת יצחק (י - כ"ג) אמנם המ"ב (קפ"ג - סק"י) כתב שהוא רק לכתחלה ואין עיכוב בדבר וטוב שההולך בדרך יקח עמו כלי לקיים מצות נט"י

ד) נטילת ידיים לסעודה וקודם הנטילה עשה צרכיו - עיין במ"ב (קס"ה - ח) דצריך ליזהר שלא ליטול בפעם הראשון נטילה גמורה ורק מעט וע"ע בחזו"א (סוס' כ"ד) שכתב דמברך על נטילת ידיים ואח"כ אשר יצר ואח"כ המוציא ואין זה חשיב הפסק וזה ג"כ דעת הח"א ואבאר ויש אומרים שצריך לברך עוד פעם על נט"י באמצע הסעודה אם הולך לבית הכסא (מ"ב שס בשם המג"א) ויש חולקין (חזו"א שס בשם המרש"ל)

ה) הניגוב שאפשר לעשות בחוץ ודאי עדיף טפי וטוב לעשות הניגוב במקום מושב אם אינם סמוך בתוך כ"ב אמות לביהכ"ס (מ"ב קס"ו - ד) ויש מקילין וכש"כ כשהולך לסעודתו דאין הליכה הפסק (חזו"א שם)

IV. הרואה את ים התיכון או אטלאנטיק או פעסיפיק או הרים גבוהים ביותר יברך עושה מעשה בראשית (מ"ב רכ"ח - סק"ז) ולא בחזרה בתוך ל' יום

V. כהנים הנוסעים באוירון ויש שם ארונות לקבורה בא"י

א) עיין בשו"ת אג"מ (י"ד ז - קס"ד) דאם הוא מתערבות מיני מתכות אלו שנאמרו בקרא (ששה המינים) מטמא בפשיטות ואם הוא ממין אחר ויש בו תערובות גם ממינים אלו אזלינן בתר רובא כדתנן בכלים (פ"ח) ויש אומרים דכמעט כל הארונות באים ע"י חברת EL-AL ויש לו ארון של חומר מיוחד כהלכה באופן שלא יבא את הטומאה וצ"ע ואין להתיר מטעם אוהל זרוק לאו שמיה אוהל דהא הוא נכנס בעת שהאוירון עומד על הקרקע דהוא אוהל מונח

ב) הכהנים לפעמים טסים באוירון ע"ג הקברות - עיין בשערים מצויינים בהלכה (ד"ז - ח) שיש להתיר משום דבשעה שנכנס בו היה בהיתר והרי הוא אונס וגם הוא ספק טומאה ברה"ר דספיקו טהור וע"ע בחזו"א (חס"ע קמ"ז - סק"ט) שנשאר בצ"ע

VI. בענין ברכת הגומל

א) עיין באג"מ (ז - נ"ט) דלא מבעיא להסוברים (י"ט - ט) דהני ד' דצריכין לברך לאו דוקא אלא אף להסוברים דדוקא הני ארבעה נמי יש לברך דאם על הים צריך לברך כ"ש באוירון שגרוע ממים שאף רגע אחד אינו יכול להיות באויר ואף הספינות שבזמנינו נמי מברכין שעצם מקום הים הוא סכנה ואף שהוא חסד קטן מכפי שהיה בימים ההם וצ"ע למה לא מברכין על ה' S.I. ferry or Circle Line ואפשר משום דאינו הילוך של שעה וחומש (שו"ת יחזקאל דעת ז - כ"ו) ועוד דזה רק שפת הים ולא יורדי ים ולכן אף בקאר שיותר מצוי חשש סכנה שעצם הדרך אין בו סכנה אין מברכין אלא כשאירע איזה דבר שפגעו ונגעו הקאר ולא הוזקו ועיין בשו"ע (ט) דוקא שנפל עליו כותל ולא לפניו או ניצול מדריסת שור או עמד עליו אריה לטרפו או שודדי לילה לכל אלו ספק סכנה הם וצריך רחמים מה' וניכר שהוא ניצול ברחמיו אמנם הגאון הראצובי בענין הנוסעים באוירון סבר דאין מברכין והביא ראיה מחולין (קל"ט) דאויר דרך

נשר אקרי דרך סתמא לא אקרי ולכן אם מוצא קן בשמים אין מצוה של שילוח הקן מ"מ קשה לסמוך עליו להלכה ולא נהגו במדינת ליטא לקבוע ההלכה כדבריו (שו"ת יחזקאל דעת 3 - כ"ו)

(ב) לקטן פחות מבן י"ג שנים אין צריך ברכת הגומל או משום שהוא ברכת רשות או משום שלא שייך בזה חינוך שמא לעולם לא יתחייב בזה (מג"א סק"א ומ"ב סק"ג) וע"ע בשע"ת (ה) ובהגהות רע"א (סג) דקטן מברך ואפשר משום שהוא חינוך לתיקון חכמים

(ג) נשים אינן מברכות בה"ג משום שכל כבודה בית מלך פנימה (הלכות קטנות) ועיין במג"א (רי"ג סימן רי"ט) שהביא הכנה"ג דנשים מברכות ועיין באג"מ (ה - י"ד) שסבר שלא כהמ"ב (סק"ג) שתברך בפני עשרה אלא תברך בפני אדם אחד או אשה ולכתחלה אם היא נשואה תברך בפני בעלה ודין

VII. לעמוד בתור אחורי אשה לעלייה לאוירון או לירידה וכדומה עיין בברכות (ס"ה). תניא דלא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפילו אשתו נזדמנה לו על הגשר (ה"ע כ"א - ה) ועיין בשו"ת מנחת שלמה (כ"ג - כ"ד) שהביא הלקט ישר שנשתנה הדבר שבזמנינו נשים מצויות ברחוב יותר מאנשים דאף אם יברח מאחורי אשה ימצא אשה אחרת ולכן במקום מצוה או צורך אין טעם להחמיר ומותר לכבד אשת חבר לעלות קודם לאוטובוס ואין חשש איסור (ע"ג)

VIII. לעבור באוירון בין ב' נשים יושבות מקור האיסור הוא גמרא פסחים (קי"ח). וכ"כ הקיצור שו"ע (סימן ג) ויש אומרים דהאיסור דוקא אם עומדות אבל לא יושבות או הולכות וקשה דהגמרא מיירי ביושבות והגר"ח קניבסקי מתרץ דהגמרא מיירי דהאיסור מטעם כשפים וזה ליכא בזמנינו והמהרש"א בהוריות (י"ג) כתב דאסור משום דקשים ללימוד וגורם שכחת התורה והחזו"א השיב לאחת שאמרה שקשה לה ליזהר מלעבור בין ב' אנשים דבתוך האש היית נכנסת

IX. לשבת או לישון באוירון ליד אשת איש או אשתו נדה - עיין ברמב"ם (חיסורי זיאה כ"א - ה) דסובר דנגיעה בעריות עובר בלאו דלא תקרבו אבל דוקא דרך תאוה משמע דבלא תאוה אין בו איסור אפילו מדרבנן וכ"כ הש"ך (י"ד קנ"ז - סק"י) שמצינו שהאמוראים היו מחבקים ומנשקים אחיותיהם אמנם הש"ך (ק"ה - כ) כתב דמשמוש הדפק (pulse) באשתו נדה מותר רק במקום סכנה דאינו מצד קריבה אלא מצד דיני התרחקות ולכן רופאים יהודים משמשים הדפק של אשה אפילו אשת איש שאין זה דרך קריבות ואין לכו גס בה ואין כאן דיני הרחקות אישות ועיין באג"מ (ה"ע 3 - י"ד) דאין לחוש מללכת בסאבוויי ובאסעס בשעת הליכה לעבודה שדחוקים אנשים ונשים דהנגיעה בלא מתכוין מחמת שא"א לו ליזהר אין זה דרך תאוה ומותר באשתו אסור למשש הדפק שבמתכוין נוגע בה ואפילו שהוא לכוונת היתר מ"מ לכו גס בה משא"כ שאר עריות דאין לכו גס בהם וה"ה באשתו שאינו מתכוין דמותר לכו ה"ה באוירון לכאורה אין לאסור אפילו באשתו אם אינו מתכוין בנגיעה וטוב להחמיר אמנם אם יודע שהוא יבוא לידי הרהור או קישוי אבר יש להחמיר אפילו בשאר עריות

X. הנוסע מארצות הברית לא"י או להיפך בתענית מתענה בין לקולא ובין לחומרא עד צאת הכוכבים במקום שנמצא אז וה"ה בתשעה באב אף אם יזדמן שמתחלת תעניתו ועד הגמור לא יהיה כ"ד שעות (אג"מ ג - י"א)

XI. אשה שנסעה לא"י ביום השביעי לז' נקיים וכשתבוא לא"י יחסרו ז' שעות מיום השביעי אפילו הכי יכולה לטבול מיד בלילה בשו"ת שבט הלוי (3 - ג') שהתיר משום דספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר קרינן דימים בעינן ולא ז' מעת לעת ועוד דלא מצינו שחל טהרתה באמצע הלילה וכ"כ השו"ת מנחת יצחק (י - פ"ד) וכ"כ האג"מ (ה"ל)

XII. ברכת המפיל למי שמסופק אם יכול לישון בלילה כגון על האוירון וכדומה (ברכות ס)

(א) יש לחקור אם ברכת המפיל הוא כמו ברכת הנהנין דאם לא עשה המעשה
הוי ברכה לבטלה או כברכת השבח על סדר העולם או כברכת השחר דיש לברך הנותן
לשכוי בינה בלא שמיעת קול התרנגול ולכן יכול לברך אפילו ניעור כל הלילה ויש
אומרים דאינו כברכת הנהנין וראיה לזה מתוספות (זרכות י"א: ד"ה שפזר) שאין מברכין
לישון בסוכה שאין בידו לישון כל שעה שירצה משום שהיא ברכת המצוה משא"כ
ברכת המפיל מברכים אפילו כשאפשר שג"כ אינו ישן דלא הוי ברכת המצוה אלא ברכה
על הנהגת העולם והוי ברכת שבח וכ"כ מהר"ץ חיות וכ"כ הח"א (כלל ל"ה - ז) ורוב
פוסקים ועיין בשו"ת יחזה דעת (ז - כ"ה) וע"ע בבה"ל (רל"ט ד"ה סמוך) שנחלק על
הח"א וכתב שדומה לברכת המעביר שינה כשאינו ישן בלילה דאין מברכין ועכ"פ דאם
מסתפק שמא לא יוכל אח"כ לישון בודאי אינו כדאי לכתחלה לברך משמע דהוי כברכת
הנהנין ולא כשבח דעל מנהגו של עולם ותירץ הראשון דתוספות (י"א: ה) הוא העיקר
דברכת לישב פוטרת השינה ועיין בשע"ת (מ"ו - ז) ועיין בא"ר שהביא החקירה דידן
ועיין יחזה דעת (ע"ה) אמנם הגר"א (סו"ס תל"ז) מדמה בדיקת חמץ לברכת המפיל
דלא הוי ברכה לבטלה אף אם לא מצא חמץ וה"ה המפיל אינו צריך שינה לקיום הברכה
מ"מ אינו דומה להנותן לשכוי בינה דצריך עכ"פ ההשתדלות לישון איברא השל"ה
(חולין ג:) כתב דברכת המפיל צריך לומר דוקא אחרי ק"ש דא"ל הוי הפסק בין הברכה
להשינה וזה גמרא מפורשת (זרכות ס:) וכן פסק השו"ע (רל"ט - ה)

(ב) הנפק"מ אם ברכת המפיל הוא נהנין או שבח והודאה

1. דעת הסדר היום דלא יקרא ק"ש אלא כשראה שהשינה באה עליו אבל הכנה"ג כתב שיש
לקרות מיד ואינו חושש להפסק (מ"ב סק"ג) אכן אם כבר אמר ברכת המפיל יזהר בזה
כי יפסיק בין הברכה להשינה (מ"ב סק"ד) והערה"ש (רל"ט - ו) הכריע כהכנה"ג דאין הפסק
אומרים המפיל ואח"כ פסוקי דרחמי ואח"כ ק"ש משמע שאין להקפיד על דיבור
בין ברכת המפיל לשינה אלא בין הקריאת שמע לשינה משום שנאמר אמרו בלבבכם
על משכבכם ודומו סלה (כל בו כ"ט ורמ"א) אלא הרוקח כתב דאומרים ק"ש
ואח"כ פסוקי דרחמי ואח"כ המפיל משום חשש הפסק וכן משמע מברכות (ס:)
2. בירך המפיל ולא ישן אם כבר הסיח דעתו מהשינה אם צריך לחזור ולברך כשהולך שוב
לישן דעת היעב"ץ בסידור דצריך לברך ויש חולקין כיון שעל מנהגו של עולם נתקנה
3. יש אומרים המפיל בלא שם ומלכות (שו"ת שבט הקהתי ח - קי"ח) אמנם זה כנגד
גמרא מפורשת (הג"ל) ועיין בשו"ת יחזה דעת (ז - כ"ה)
4. אם מסופק אם יכול לישון כגון באוירון
5. אם צריך להשתדל שיתנמנם מיד אחר ברכת המפיל
6. לומר אשר יצר אחר המפיל (הנהגות החזו"א פ"ח - אות ט) אסור ולח"א אין איסור בדבר
7. לענין צמא מאד ולענות על שאלה נחוצה בשעה"ד ולברך על קול רעמים ואם שכח
להתפלל ערבית ואם ילד בוכה אם יכול להפסיק הכל תלוי בהנ"ל

(ג) ויש עוד טעם שלא לומר המפיל אם הוא אחר חצות הלילה דיש כמה
מהפוסקים שסברו דעל פי הסוד אין אומרים אחר חצות והבה"ל סבר דאומרים אחר
חצות ומ"מ ספק ברכות להקל וכן יש לדון בנידן דידן

XIII. שאלות הנוגעות לברכת התורה אבאר בס"ד

XIV. ועוד בענין ק"ש ושמונה עשרה אבאר בס"ד

נפסם לאלו נשמות אבי אורי ר' אליעזר ליפא בר' יעקב ארזבי ע"ה ולמי אורתי באשה רחל בר' גרשון מנחם העניק הכפן ע"ה
ולאלו נשמת אחי היקר ר' איסר זלבה בר' אליעזר ליפא ע"ה